

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΟΥΛΛΑΣ
1935–2010

Δέκα χρόνια από το θάνατό του

Στη μνήμη του Παναγιώτη Μουλλά
αναδημοσιεύουμε ηλεκτρονικά το ανέκδοτο
διήγημά του «Το πιάνο», που κυκλοφόρησε
εκτός εμπορίου από τις εκδόσεις
του ΜΙΕΤ το 2012.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΙΕΤ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Παν. Μουλλάς, *Ο λόγος της απουσίας. Δοκίμιο για την επιστολογραφία με σαράντα ανέκδοτα γράμματα του Φώτου Πολίτη (1908–1910)*, 1992.

Εμμανουήλ Ροΐδης, *Αθησαύριστα κείμενα από την εφημερίδα «Ραμπαγάς», 1882–1885*, φιλολογική επιμέλεια Παν. Μουλλάς, 2005.

Ανδρέας Ανδρεάδης, *Ροϊδικά μελετήματα*, φιλολογική επιμέλεια Παν. Μουλλάς, 2010.

Γ. Μ. Βιζυηνός, *Στους δρόμους της λογισσύνης. Κείμενα γνώσης, θεωρίας και κριτικής*, φιλολογική επιμέλεια Παν. Μουλλάς, Επιλεγόμενα – Υπόμνημα Βενετία Αποστολίδου/Μαίρη Μικέ, 2013.

ΠΑΝ. ΜΟΥΛΛΑΣ

ΤΟ ΠΙΑΝΟ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2012

ΤΟ ΠΙΑΝΟ

ΘΥΜΑΜΑΙ καλά πῶς και πότε πρωτάκουσα τὴ μουσική. Ἐνα φθινοπωρινὸ βράδυ. Καθόμουν στὸ γραφεῖο μου και δούλευα (για τὴν ἀκρίβεια, διόρθωνα ἓνα κείμενο ποὺ μὲ ταλαιπωροῦσε), ὅταν ἔξαφνα, καθὼς τὰ παράθυρα ἦταν ἀνοιχτά, ἔφτασαν στ' ἀφτιά μου ἦχοι ἀπὸ πιάνο, σὲ μικρὴ ἀπόσταση. Κάποιος ἔπαιζε, ἢ τουλάχιστον προσπαθοῦσε νὰ παίξει, μιὰ σονάτα τοῦ Σοῦμπερτ. Σταματοῦσε και ξανάρχιζε. Ξανάρχιζε και σταματοῦσε. Ἀπὸ τὸ παίξιμό του, ὅσο μποροῦσα νὰ κρίνω, δὲν θὰ τὸν ἔλεγα ἔμπειρο ἐπαγγελματία, ἀλλὰ οὔτε βέβαια ἀρχάριο ἢ μαθητευόμενο.

Βγῆκα στὸ μπαλκόνι μου. Ὁ ἦχος, ἐντονότερος τώρα, ἐρχόταν ἀπὸ ἀριστερά, ἀπὸ τὴν ἀπέναντι μεριὰ τοῦ δρόμου και πιθανότατα ἀπὸ τὸν τελευταῖο ἢ προτελευταῖο ὄροφο μιᾶς γκρίζας πολυκατοικίας. Ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ ἀκριβῶς; Ἀπὸ ποιὸ διαμέρισμα; Δὲν εἶχα ἰδέα.

Στή γειτονιά μου κανείς πιά δὲν παίζει μουσικὸ ὄργανο. Οὔτε τραγουδάει. Οὔτε μοιάζει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ πιάνο ἢ γιὰ κλασικὴ μουσικὴ. Τὰ μουσικά μας ἀκούσματα, («ἐλαφρολαϊκὰ» καὶ ἀμερικανικὰ ἢ ἀμερικανοειδῆ συνήθως, προέρχονται ὅλα ἀπὸ μηχανήματα μοντέρνας τεχνολογίας. Γι' αὐτὸ ἴσως μὲ παραξένεψε ὁ ἄγνωστος πιανίστας. Ἦταν τὸ ἀπρόβλεπτο. Μιὰ γροθιά στὴν περιρρέουσα ἠχητικὴ ρουτίνα.

Πέρασαν μέρες. Τὸ πιάνο δὲν ξανακούστηκε. Καὶ κόντευα σχεδὸν νὰ τὸ ξεχάσω, ὅταν ἔξαφνα, καὶ πάλι ἓνα βράδυ, ἡ σονάτα τοῦ Σοῦμπερτ ἀντήχησε γιὰ δεύτερη φορά. Τὸ ἴδιο κομμάτι. Σκέφτηκα: Φτώχεια ρεπερτορίου; Μανιακὴ προσκόλληση σὲ μιὰ καὶ μόνη μελωδία; Ἡ μήπως κάτι ἀποκαλυπτικότερο; Γιατὶ ξαφνικὰ μοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ μιὰ φήμη ποὺ κυκλοφοροῦσε σὲ παλαιότερους χρόνους: ὅτι ὁ Σοῦμπερτ ἦταν προπάντων ὁ ἐκλεκτὸς τῶν δεσποινίδων ποὺ ἔπαιζαν πιάνο.

Ὡστε ὁ ἄγνωστος πιανίστας μποροῦσε νὰ εἶναι γένους θηλυκοῦ; Καὶ γιατί ὄχι; Θὰ μποροῦσε κάλλιστα νὰ εἶναι κάποια κοπέλα τῆς γειτονιάς μου. Ἴσως καὶ νὰ τὴ γνώριζα, νὰ τὴν εἶχα συναντήσει στὸ δρόμο, στὸ σουπερμάρκετ καὶ ἀλλοῦ

—ποιὸς ξέρει! Ἄν δὲν τὴ γνώριζα, θὰ ἦταν τώρα ἡ εὐκαιρία νὰ τὴ γνωρίσω. Ὅμως κάτι μὲ σταματοῦσε. Ἀμηχανία; Ντροπὴ; Δὲν ξέρω. Τὸ ἀπλούστερο βέβαια θὰ ἦταν νὰ πάω στὴν γκρίζα πολυκατοικία καὶ νὰ ρωτήσω τὴ θυρωρὸ (τὴ γνώριζα κάπως). Ἀλλὰ δὲν τόλμησα νὰ τὸ κάνω.

Ἐνα εἶδος ἐπιθυμίας ἀνάμεικτης μὲ δισταγμό, ἢ, καλύτερα, ἓνα εἶδος ἔλξης καὶ συγχρόνως ἀπόθησης μὲ κατέλαβε, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ ξεδιαλύνω τὰ αἰσθήματά μου. Περιπλανιόμουν σ' ἓνα πέλαγος εἰκασιῶν. Τὸ πιάνο, ἓνα ἀπὸ τὰ ἀπωθημένα τῆς ἐφηβείας μου, συνδεόταν καὶ συγγεόταν μέσα μου μὲ ἐρωτικὰ πρόσωπα κοριτσιῶν μιᾶς ἐποχῆς ὅπου τὸ ἐμφυλιοπολεμικὸ κλίμα ἀπλωνόταν γύρω μου σὰν θανατερὴ ἐρημιὰ. Κι αὐτὴ ἡ φαντασίωση μὲ βασάνισε ἐπίμονα (ἦταν παρόν; ἦταν παρελθόν;) ὡς τὴ στιγμὴ ὅπου, κάποια ἄλλη βραδιά, τὸ πιάνο ξανακούστηκε. Μόνο ποὺ τώρα δὲν ἔπαιζε τὴ σονάτα τοῦ Σοῦμπερτ, ἀλλὰ τὸ adagio ἀπὸ τὴν *Παθητικὴ* τοῦ Μπετόβεν.

Νὰ εἶχα τάχα ξεγελαστεῖ; Νὰ ἦταν ἄνδρας ὁ πιανίστας; Ἡ νὰ ὑπῆρχαν ἐντέλει δύο πιανίστες; Μήπως ἦταν ζευγάρι; Μιὰ φωνὴ μέσα μου ἔλεγε ὄχι, χίλιες φορές ὄχι! Ἦταν σίγουρα γυναίκα, καὶ μάλιστα νέα γυναίκα! Θὰ μποροῦσα ἐπίσης,

ἂν μοῦ τὸ ζητοῦσε κανεῖς (ποιὸς ἄραγε;), νὰ παραθέσω ἀκόμη καὶ βιογραφικὰ τῆς στοιχεῖα.

Ξένη καὶ ἀνύπαντρη, θὰ εἶχε ἔρθει νὰ κατοικήσει στὴ γειτονιά μου κουβαλώντας τὴν πίκρα ἑνὸς χωρισμοῦ. Φανταζόμουν πὼς θὰ εἶχε βρεῖ δουλειὰ κάπου στὴ συνοικία μου καὶ πὼς γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶχε νοικιάσει διαμέρισμα στὴν γκρίζα πολυκατοικία. Θὰ ζοῦσε μόνη τῆς ἴσως, χωρὶς ἐξόδους καὶ συντροφιάς. Τὰ βράδια, γυρίζοντας ἀπ' τὴ δουλειὰ τῆς, θὰ ἐτοίμαζε ἕνα πρόχειρο δεῖπνο, θὰ διάβαζε λίγο ἢ θὰ κοίταζε τηλεόραση καί, μερικὲς φορές, θὰ καθόταν στὸ πιάνο τῆς νὰ παίξει μουσικὴ τοῦ 19ου αἰῶνα.

Θὰ μοῦ πεῖτε: Μὰ πὼς ἐσύ, ἕνας ἐρευνητῆς-ἐπιστήμονας, κάθεται καὶ ἀραδιάζεις φανταστικὲς ἱστορίες χωρὶς στοιχεῖα καὶ ἀποδείξεις;

Θὰ σᾶς ἀπαντήσω ἀμέσως. Στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ξεχωρίζουν, ὅπως ἴσως γνωρίζετε, δύο κυρίως μέθοδοι: α) αὐτὴ ποὺ θὰ τὴ λέγαμε ἀναλυτικὴ (ἢ θετικιστικὴ, ἂν θέλετε), ὅπου πρωτεύουν τὰ τεκμήρια ὡς βασικὰ ἀντικείμενα προβολῆς καὶ σχολιασμοῦ, καὶ β) αὐτὴ ποὺ θὰ τὴ λέγαμε συνθετικὴ, ὅπου τὰ τεκμήρια ὄχι μόνο ὑποβάλλονται σὲ πολλαπλοὺς ἐλέγχους ἀλλὰ καὶ συσχετίζονται μεταξύ τους μὲ πολλαπλοὺς τρόπους

(ἐρμηνευτικὸ, κριτικὸ, συγκριτικὸ, αἰσθητικὸ κλπ.). Προσωπικὰ ἀκολουθῶ τὴ δεύτερη μέθοδο, πιστεύοντας ὅτι στὶς δικές μας ἐπιστῆμες, τὶς λεγόμενες θεωρητικὲς ἢ καὶ ἀνθρωπιστικὲς, ἡ γνώση, διαδικασία περίπλοκη, ἀπαιτεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐρευνητικὰ, καὶ κάποια ἰδιαίτερα προσόντα, ὅπως ἡ καλλιτεχνικὴ εὐαισθησία, ἡ διαίσθηση καὶ κυρίως ἡ φαντασία. Τὰ προσόντα αὐτά, ἰδίως ἡ διαίσθηση καὶ ἡ φαντασία, λειτουργοῦν μὲ συμπληρωματικοὺς τρόπους: ἀφενὸς ἐκ τῶν προτέρων, ὡς κίνητρα τῆς ἐρευνητικῆς προσπάθειας, καὶ ἀφετέρου ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς δημιουργικὲς ἀξιοποιήσεις τῶν εὐρημάτων.

Ξαναγυρίζω ὅμως στὴν ἀφήγησή μου. Μπορεῖτε νὰ φανταστεῖτε τὴ συνέχεια. Ἡ προσδοκία μου νὰ ἀκούσω τὸν ἦχο τοῦ πιάνου μοῦ εἶχε γίνει ἔμμονη ἰδέα. Μόνο ποὺ αὐτὸς ὁ ἦχος ἔφτανε τώρα στὰ ἀφτιά μου ὀλοένα καὶ σπανιότερα. Κάτι εἶχε ἀλλάξει. Κάτι ἄλλαζε διαρκῶς. Θὰ ἴλεγε πὼς ὁ ἐρχομὸς τῆς ἀνοιξῆς εἶχε κι αὐτὸς τὶς συνέπειές του. Ἡ τάξη διασαλευόταν σὲ πολλὰ ἐπίπεδα. Τὸ πιάνο ἄλλαζε τοὺς ρυθμούς του. Μερικὲς φορές ἔπαιζε ἀσταμάτητα. Ἀλλοτε πάλι σταματοῦσε ἀμέσως, ἢ παραξένευε μὲ ἀπότομες μεταπτώσεις καὶ μετακινήσεις, λ.χ. ἀπὸ τὸν Σο-

πέν στον Μπράμς. "Ότι κάτι συνέβαινε στη ζωή της πιανίστριας μου (άλλα τί ακριβώς και κάτω από ποιές συνθήκες;) ήταν για μένα φανερό όσο και άδιευκρίνιστο. "Όσπου το πιάνο σώπασε ξαφνικά. Περίμενα πώς και πώς να το ξανακούσω. "Άδικος κόπος. Τίποτα. Δεν το ξανάκουσα ποτέ πιά.

Πέρασε καιρός για να συνειδητοποιήσω πώς το κεφάλαιο αυτό έκλεισε όριστικά. 'Η άγνωστη πιανίστρια είχε εξαφανιστεί με τον τρόπο που είχε κάνει την εμφάνισή της: ξαφνικά και απροσδόκητα. Πριν μπει στη ζωή μου, πριν υπάρξει, είχε περάσει στην ανυπαρξία. Κι όμως, ή απουσία της μου κόστιζε αφάνταστα. Ήταν μιὰ στέρηση. Μιὰ απώλεια. Κάτι σαν τραῦμα.

"Ένα πρωί, βγαίνοντας από το σπίτι μου για να πάω στη δουλειά μου, σταμάτησα ξζαφνα έμβρόντητος. Μπροστά στην είσοδο της γκρίζας πολυκατοικίας, όπου περίμεναν ήδη, στοιβαγμένα στο πεζοδρόμιο, κιβώτια, έπιπλα και κουζί-νικά σκεύη, είδα ανασκουμπωμένους άνδρες να κατεβάζουν άργά άργά, κατάμαυρο σαν φέρετρο, ένα πιάνο — το πιάνο της! Και, καθώς την ίδια στιγμή ή θυρωρός με πλησίασε να με καλημερίσει, βρήκα το θάρρος να τή ρωτήσω, όσο μπο-

ροῦσα πιό ψύχραιμα και δῆθεν αδιάφορα, ποιός ἦταν οἰδιοκτήτης τοῦ πιάνου.

«'Α, ο κύριος Σίμος, μου απάντησε. 'Ανδρέας Σίμος. Συνταξιούχος δικηγόρος. Μετακομίζει σε κάποιο σπίτι της παραλίας. Τώρα στα γηρατειά του θέλει, λέει, να έχει μπροστά του τή θάλασσα!»

Θεσσαλονίκη, 28 Νοεμβρίου 2008

«ΤΟ ΠΙΑΝΟ»
ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΝ. ΜΟΥΛΛΑ (1935–2010)
ΒΡΕΘΗΚΕ ΣΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ
ΠΟΥ ΤΟ ΧΑΡΙΣΑΝ ΟΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΤΟΥ
ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΣΤΟ ΕΛΙΑ ΤΟΥ ΜΙΕΤ
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ
ΣΤΟ «ΑΝΑΓΡΑΜΜΑ»
ΚΑΙ ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΑΠΟ ΤΟΝ Δ. Ε. ΤΑΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟ
ΣΕ ΧΑΡΤΙ INGRES VIDALON 100 ΓΡΑΜΜΑΡΙΩΝ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ CANSON & MONTGOLFIER
ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ ΤΟΥ 2012
ΩΣ ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΚΤΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ